

MEDDYLIAU

Y R

842.15  
3

*Esgob* WATSON

A M

Y CYFNEWIAD diweddar  
yn Llywodraeth FFRAINGC,  
RHYDD-DID CREFYDDOL,

A

HAWL yr YMNEILLDUWYR.

WEDI EU GOSOD ALLAN GER BRON

Gweinidogion Esgobaeth *Llandâf*,

AR YR YMWELIAD DIWEDDAF,

MEHEFIN, 1791.

---

CAERFYRDDIN,

ARGRAFFWYD GAN J. ROSS, YN HEOL-AWST. M.DCC.XCIII.

[PRIS DWY GEINIOG.]

EDDYLLA

WATSON

Y FIVE HUNDRED

WATSON

44.  
4 6.  
39.

bl  
M  
yn  
un  
un

gy  
lef  
lly  
Eu  
gy  
nev  
yn  
ac  
hyc  
cyf  
faw  
wla  
hw  
iold  
ryd  
wer  
wyc  
fi la  
rym  
glw  
na p  
folec  
nac  
yn h  
beth  
hwn  
tri p  
Colp

(a  
tyng  
iolaet  
(b  
hyha  
tyftio

*Barchedig Frodyr,*

**D**YMA'r trydydd tro ag y mae y berthynas ag wyf yn ddwyn i chwi, fel eich Esgob, wedi peri i mi ddeisyf eich gwrandawriad i ffer annerchiad.—Yr wyf, ar y ddau achlysur o'r blaen, wedi llefaru wrthych gyd â rhydd-did a diragrithrwydd: Mi gaf, y waith hon, fyned rhagos, yn fy ffordd arferol; gan ymhwedd ar y cyfryw o honoch ag nad uno â mi mewn barn ar unihyw bwngc ag y byddo achos i mi grybwyll am dano, gredu uniondeb fy amcan, ac esgusodi gwendid fy ymresymmiad.

Cyfnewidiad, o ran y modd y dygwyd oddiamgylch, heb ei gyffelyb yn hanesion y byd, fydd wedi cymmeryd lle; neu, i lefaru yn fwy priodol fydd yn awr yn cymmeryd lle yn nhrefn llywodraeth wledig ac eglwysig un o'r teyrnafoedd mwyaf yn Europ. Nid ydwyf fi yn cyhoeddi un farn o gondemniad nac o gymmeradwyaeth ar amddiffynwyr na gwrthwynebwyr y cyfnewidiad hwn: hi fyddai yn annhymmoraid wneuthur hynny yn y lle hwn, i'e pe bawn i yn gwbl adnabyddus o'r holl achosion ac amgylchiadau ag a'i dygasant oddiamgylch; o blegyd, pa mor hyddyig bynnag y tybio eraill eu bod ar y pen hwn, yr wyf fi yn cyfaddef nad yw fy ngwybodaeth i o lywodraeth Ffraingc, o ansawdd pleidiau ynddi, o dymherau'r bobl, o drethi a thraul y wladwriaeth, ac amgylchiadu eraill ag fu'n achos o'r peth aruthr hwn, digonol tu ag at i mi allael rhoddi barn ddiamheus ar fuddioldeb nac anfuddioldeb y gorchwyl. Megis ewyllysiwr da i rydd did gwledig, yr hyn a wnair i fynu nid o benrhydd-did y werin i wneuthur a fynno, eithr o ufudd-dod i gyfreithiau a ofodwyd trwy ddewisiad cyffredinol cenedl o wyr rhyddion, nid allaf fi lai na gorfoleddu ar ryddhad cenedl y Ffrangcod oddi tan orthrym-ben-arglwyddiaeth frenhinol: etto o blegyd bod pen-arglwyddiaeth blaenoriaid gwerin, neu bendefigion, yn fwy atgas na phen-arglwyddiaeth un monarch, yr wyf fi yn attal fy ngorfoledd, rhag bod y rhyddhad yma yn fwy yn ei ymddangosiad, nac mewn gweithred a gwirionedd. Pa fodd bynnag, yr wyf fi yn hyderu, y bydd yn wir ryddhad yn ei effeithiau: o blegyd, pa beth bynna fyddo canlyniadau diweddas yr ymdrech rhyfeddol hwn, yr wyf fi yn barod i dybied y bydd i genedl Ffraingc ennill tri pheth—Treial trwy reithwyr neu jury, (a)—Act o Habeas Corpus, (b)—a gweiniad union dilwgwr o'r cyfreithiau gwledig.

A 2

—Tair

(c) Rheithwyr, ydynt wyr o'r un radd a'r cyhyddedig, wedi eu tyngu i'w farnu yn rhydd neu yn euog o'r achwyniad, yn ol y dystiolaeth a ddyger.

(b) Yr act o Habeas Corpus a geidw y deiliaid rhag hir ac anghyfiawn garchariad, ac a'u dwg allan yn union i rydd-did os na bydd tystiolaeth yn eu herbyn, ac yn fuan i dreial teg trwy reithwyr, os bydd.

—Tair braint ammrifiadwy! ag na chawd hyd yn ddiweddar gymnaint a chlywed son am danynt yn Ffrainge; breintiau yw y rhai'n ag fydd yn gwneuthur i synu neillduol ddedwyddyd Brydain-fawr; breintiau ag y mae'n ddyledswydd arnom fel dynion, ddymuno bod pob cenedl yn gyd gyfrannogion a ni o honynt. Fe allai bod rhai pethau yn nhrefn ein llywodraeth wledig ni, a rhai yn nhrefn ein llywodraeth eglwysig, ag fydd yn galw am fefur o ddiwygiad; etto pobl happus ydym ni er hynny, a da y gwnawn ni fod yn eiddigus o unrhyw drais a gynygir i wellau y naill neu'r llall. (c) Ond gan adael heibio yr ystyriaeth o an-fawdd gwladwriaeth Ffrainge; mi gaf ddal sylw ar y cyfnewidiad a wnaethpwyd yn nhrefn llywodraeth yr eglwys, yr hyn oedd yr unig achos a barodd i mi grybwyll o'i am y cyfnewidiad neu y refoliwsiwn ag fydd wedi codi cymmaint o syndod trwy holl Ewrop.

Nid all bod neb o honoch chwi mor ddifwrw, a bod heb sylwi ar liaws o gyfnewidiadau a ddygpwyd i mewn i eglwys Ffrainge, trwy ofodiadau cymmanfa'r holl genedl; digon fydd i mi eich doddi mewn cof o'r tri pennaf o'r cyfnewidiadau hynny.

Y cyntaf sy'n perthyn i leihad rhenti blynyddol rhai gweinidogion yn yr eglwys, a 'chwanegiad cyflogau eraill ag oeddynt yn cael yn rhy brin eu cynnal. Wrth ystyried gwahanol dalentau, naturiol a chyrraeddadol gwahanol weinidogion; y gwahanol raddau o ddoniau gweinidogaethol fydd angenrheidiol i gyflawni yr amrywiol swyddi mewn eglwys sefydledig; ynghyd â'r fontais o wahaniaeth ac amrywiaeth graddau yn y cyfryw sefydliadau;

bydd Yr oedd awdurdod, o'r blaen gan lywiawdwyr Ffrainge, i garcharu y sawl a fynnent, heb ddywedyd pa ham, a'u cadw yn gaeth heb weled câr na chyfaill, nac ysgrifennu attynt, cyhyd ag y mynwent. Ar y refoliwsiwn fe gawd rhai carcharorion yn y Bastil wedi dihoeni yno siŷth mlynedd a deugain. Y sawl ni lawenhâo ar ryddhad mil-oedd o'r fath drueiniaid, a haeddai gael dros yspaid gadw eu lle.

(c) Yr ydwyf fi eisioes ar gynnifer o achosion, wedi tyftio fy zêl dros ein trefn llywodraeth mewn gwlad ac eglwys, fel ac yr ydwyf fi yn ei barnu yn afreidiol dywedyd yr un peth ar yr achlysur presenol. Os, oddi wrth y rhydd did a arferais i lefaru am rai diffygiadau mewn eglwys a gwladwriaeth, bydd neb dueddol i ammau diragreithrwydd fy mhroffes, ni fyddai i ddim ag allwn i ddywedyd symmud ymaith ei ragfarn ef.—Mi ddymunaf gan hynny ar Dduw roddi iddo ef feddwl mwy cariadus.—Eithr mi adawaf i wyr diduedd benderfynu, p'un fydd yn dangos fwyaf o zêl dros drefn y llywodraeth—ai yr hwn sy'n ymdrechu tasu ymaith oddi wrth ogoneddus adeiliad rhydd did gwledig a chrefyddol, fath gannau pwr-weinion ag fydd beunydd yn gwahodd ymgyrch ei gelynion—neu yr hwn, er nad yw yn anhyfbys o'r perygl, sy'n boddloni ei hun wrth feddwl na chwmp hi ddim yn ei amfer ef. Doethineb ein lywiawdwyr trwy gynhylded i dorri ymaith yr hyn fydd ogwyddig, a gwrolder i gadw yr hyn fydd ddienn; a waredo yr adeilad mowrwyd gwaith oesoedd, ac eiddigedd y byd, rhag cael ei wneuthur yn gydwaistad â'r llawr gan law drosgl anfadlonrwydd cyffredin, penboethder crefyddol, neu ffyrnygrwydd gwladwriaethol.



Nid allaf fi ddim meddwl y chwennychai llawer o ddynion rhesymmol weled pob dyrchafiaeth yn yr eglwys wedi eu gwneuthur yn gyd-wastad yn ogyfuwch a'u gilydd: ond y mae yn bosibl fod pawb yn dymuno, i'r fath ddarparwch cymmhesur gael ei wneuthur, nid yn unig yn Ffrainge, ond yn Lloegr hefyd, a holl barthau cred, gogyfer a chynhaliaeth gweinidogion, fel na byddo gan neb o honynt gymmaint ag a'u gwnelo yn ddiofal ac yn esgeulus yn y cyflawniad o'u priodol swyddi; ac na byddo gan neb mor lleied, ag y byddo rhaid pentyrri bywiolaethau amryw blwyfau tu ag at gynhaliaeth un gweinidog. Yr wyf fi yn barnu, y daw yr amser, er fallai na byddaf fi ddim byw i'w weled, pan y bydd i ranniad mwy union o renti a chyflogau eglwys Loegr gael ei sefydlu mewn ffordd heddychol a chyfreithlon gan y llywodraeth. Pentyrriad lliaws o fywiolaethau, ac anphrigianoliad, sef absenoldeb gweinidogion oddi wrth bobl eu gofal, sy'r dydd hyddyw fath wradwydd i'n heglwys sefydledig ag a ddymunai pob dyn difrifol weled ei symmud: yr wyf yn barod i addef, mai drygau annocheladwy ydyw y rhai'n ag sy'n tarddu oddi wrth y lliaws mawr o fywiolaethau a gymmerwyd oddi wrth weinidogion ac a briodolwyd i fonachlogydd a gwyr llyg yn ein gwlad, trwy yr hyn y mae rhai miloedd o fywiolaethau wedi dyfod o mor lleied gwerth, fel ag y maent yn hollol annigonol i roddi gweddaidd gynhaliaeth i weinidog; ac ni a wyddom bawb pa mor fynych y mae tlodi'r gweinidog yn gwneuthur crefydd ei hun yn ddirmygedig, yng ngolwg yr anwybodus a'r annysgedig: mae rhenti blynyddol eglwys Loegr, yn fy marn i, wedi cael eu cyfri gan amryw awdwyrymhell uchlaw'r gwirionedd: o'r lleiaf nid oes gennyf fi un rheswm i gredu eu bod yn fwy na digon i wneuthur darparwch gweddus gogyfer a'i holl weinidogion. Ond heb chwennych gweled pob dyrchafiaeth o'r un werth, ni pheidiaf fi byth a dymuno, na b'o un fywiolaeth yn y deyrnas mor lleied, ag y b'o achos i un gwr gael dwy. Eglwys Ffrainge, er gymmaint a gollodd, p'un a ystyriom ni hi ar ei phen ei hun; neu mewn cydmariaeth ac eraill, sydd etto gyfoethocach (os gwir yr hanes) nac eglwys Loegr: dywedir bod ei rhenti blynyddol yn agos i chwech myrddiwn o bynnau; rhenti eglwys Loegr sydd fyr o ddwy fyrddiwn. Yn Ffrainge y mae oddiamgylch pedair myrddiwn ar hugain o drigolion i gael eu dysgu gan yr offeiriaid, yn Lloegr o ddeutu wyth myrddiwn.

Diddymmiad monachlogydd yn eglwys Ffrainge sydd gyfnewidiad arall a haedda ein cymmeradwyaeth. Yr oedd llawer yn eu neillduaeth mewn crefydd-dai, yn ddiammau, a'u meddyliau wedi eu marwhau i drafferthion y byd; diffyg cariad fyddai meddwl amgen: ond ni byddai yn ddiffyg cariad i ni feddwl, i laweroedd o feibion a gwryfon mewn mebyd, cyn gallael iawn farnu beth fyddai oreu mewn bywyd, gael megis eu claddu yn fyw o fewn muriau'r monachlogydd, oddiar y wael ystyriaech o gyfleusdra a mantais y lleill o'r teulu. Ni bu y sefydliad o fonachdai un amser

heb ei hamddiffynwyr; y mae'r peth yn gweddu i synniadau profswyr wyneb-drift, a gau ddibenion rhagrithwyr; nid yw yr arfer yn unig mewn gwledydd cristianogol; eithr pa le bynnag y mae, ei phrif golofnau ydyw hygoledd y gwerinos, a choel-grefydd y cyfoethogion; ac fe'i diddymmir hi yn ebrwydd neu yn hwyrach ymhob gwlad yn ol metur cynnydd dysgeidiaeth, neu barhad anwybodaeth.

Trydydd cyfnewidiad yn nhrefn llywodraeth eglwys Ffrainge yn haeddu ein sylw, ydyw y cyflawn oddefiad a rhydd-did ag y mae hi yn ddal allan i holl ddynolryw mewn achos crefydd, os tybia neb mai cyfnewidiad yn nhrefn y llywodraeth eglwysig yd-oedd hyn, ni chaf fi ddim ymddadl eu ynghylch geiriau; ond myned rhagof i sylwi, na chytrifir y cyngair rhwng eglwys a gwlad. wriaeth (fel y gelwid) mor agosod yn Ffrainge, a bod yn rhaid i'r wladwriaeth bryderu perygl, oddieithr i bawb ond eglwyswr gael eu caead allan o swyddi gwledig.—Dynion, ag nad ydynt nac yn uno i borthi'r offeren babaid, nac yn gweddio ar y forwyn Fair, nac yn galw ar seintiau, nac yn addoli delwau, nac yn arferu cyffesu eu pechodau ynghluf yr offeiriad, nac yn credu traws sylweddiad, nac yn ofni poenau'r purdan, nac yn cyd-ymffurfio mewn ffydd nac addoliad ag athrawiaethau a defodau yr eglwys sefydledig. Y dynion hyn ni ddifuddir yn Ffrainge o freintiau dinasyddion, o blegyd eu daliadau crefyddol. Pan cymmerom ni olwg helaeth ar natur dyn, a'r gwahanol sefyllfaoedd ymha rai mae nid yn unig gwahanol wledydd, ond gwahanol ddynion yn yr un wlad, wedi eu gosod o ran mownteision a chyrhaeddiadau crefyddol, rhaid i ni deimlo'r angenrheidrwydd o honni ac amddiffyn i bob un o'r rhyw ddynol gyflawn ac hanffodol hawl i addoli Duw yn ei ffordd ei hunan, heb golli dim ar y cyfrif hynny o'r mownteision a'r elw fy'n dyfod i ddynion fel aelodau o gymdeithas wledig. (d) — Yr ydwyf di yn gristion, ac yn credu bod Iesu Grist wedi ei anfon gan Dduw, ac nad oes enw arall trwy yr hwn y gall dynion fod yn gadwedig; dôs a phroffesa dy gred hon yn *Pekin* yn China, a Chaerysteny yn Nhwrcei, ac wedi dy wrthod yno gyd â diyslyrrwch, a'th gauad allan o bob ymddiried ac awdurdod wledig ambeidio addef dwyfol ddanfoniad Conffiwsius, (e) neu Mahomet, (f) ystyria a fydd dim achos da gennyf i achwyn ar yr awdurdodau f'o'n llywio yn yr ymerodraethau ehangfawr hynny o anghyfiawnder. Os ydyw Duw yn gweled yn gymmwys oddef yn ei fyd ef wahanol grefyddau cyfaddas, (fel ag y mae lle i feddwl) i wahanol alluoedd a chyrhaeddiadau moesol dynolryw; fe weddai i ni yn ddiau fod yn garedig tu ag at y rhai, ag sydd yn cyttuno â ni yn holl wirioneddau sylfaenol y grefydd gristionogol, ac yn amrywio oddi wrthym yn unig mewn pethau o ychydig bwys.

(d) Gwel y rhefwm dros hyn yn y diwedd, tu dalen (15.)

(e) Conffiwsius, prophwyd ac awdur crefydd trigolion China.

(f) Mahomet, uchel brophwyd y Twrciaid.

Chwi ganfyddwch yn hawdd fy mod i yn taffu at achos yr Ymneillduwyr Protestanaidd yn ein plith ni ein hunain. (g) Nid wyf fi ddim yn meddwl ei bod hi mewn un mesur yn ddyledswydd ar esgob, geisio llywodraethu barn ei offeiriaid am byngciau gwladwriaethol; eithr yr ydwyf yn gwybod mai ei ddyledswydd ydyw, mewn modd heddychol ac agored, gyhoeddi ei farn ei hun ar bob pwngc ag mae ef yn gredu sydd o berthynas a chanlyniad i eglwys Crist; manwl ddarllain hanes yr eglwys oddiar ei sefydliad gwledig dan Gyftenyn fawr hyd yr oes hon, sydd wedi'm cymmell i gredu na bu un peth mwy niweidiol i gristianogrwydd erioed na'r culni anghariadus gyd â pha un mae gwahanol sectau, ymhob oes a gwlad, wedi erlid eu gilydd.—Tra dywedo un, myfi wyf eiddo Athanasius; ac arall, myfi wyf eiddo Sôsinus; tra dywedo y llall, myfi wyf eiddo Luther; ac arall, myfi wyf eiddo Calvin, onid cymmwys dywedyd, yr ydych chwi oll yn gnawdol.

Yr amser a ballai pe ceisiwn i gyfri y lliaws o sectau sydd mewn amryw oesoedd wedi bod, ac etto yn bod yn yr eglwys gristianogol; y maent yn rhai cannoedd. Yr amrywiaeth hyn mewn barn nid ellir byth ei gochelyd, oni bai i bob dyn feddu ar yr un gokyngaidrwydd i beidio a bod yn ddoeth uchlaw yr hyn a ysgrifennwyd; yr un medr i chwilio allan wirionedd yr hyn a sgrifennwyd, a'r un onestrwydd i'w gyffesu: eithr ymadroddion enllibaidd, chwerwder yspryd, a barn anghariadus a allai gael ei gochelyd, ac a ddylai gael ei gochelyd gan bawb o honom. Crist ydyw ein Hathro ni oll, iddo ef yr ydym ni yn gyfrifol am y defnydd a wnelom o'r swyddgynhoddiau rhesyfymol a roddes Duw i'n gofal, ac y mae'n ymddangos yn eglur, oddi wrth bob pennod o'r efengyl, na haeddwn ni ddim o ffafar ein Harglwydd, trwy roi triniaeth ddrwg y naill i'r llall, dan y lliw o wneuthur gwasanaeth iddo ef.

Onid fe ddywedir, mai dyledswydd y llywiau dwr gwledig ydyw gwrthwynebu pob tybiau crefyddol ag t'o yn groes i'r tybiau sefydledig, ac attal pob dyn rhag cynnal swydd, ag y mae ei ffydd yn anghyttunol a ffydd y wladwriaeth, ac mai ei ddyledswydd yw gwneuthur hyn, o blegyd bod y fath gyngrair rhwng eglwys a gwladwriaeth a'r na's gall gael ei thorri o un tu heb berygl enby-

(g) Y llywodraeth a geidw yr ymneillduwyr allan o bob swydd o awdurdod, ymddiried anrhydedd ac elw, yn y fyddin, mewn dinasoedd, a gwladwriaeth. Trwy ordeinio mai eglwyswyr yn unig a wnair yn gadpeniaid yn y fyddin, yn siryfod ac yn uffusiad yr heddwch, ac yn gaelwyr yr ardreth neu yn eceisfryn yn y wlad, ac yn swyddogion mewn dinasoedd.—Yr eglwyswr ag nad allo wrando ar achwyniadau yr ymneillduwyr eu hunain, gwrandawed ar ymresymmiad yr esgob drostynt, ac ystyried yn ddisfrifol pa fodd y gallyff ef roddi ei gyfrif i fynu yn llawen, heb wneuthur i eraill fel y dymunafai i eraill wneuthur iddo yntau, yr hon sydd gyfraith goruwch holl gyfreithiau ac awdurdodau'r byd.



dus i'r ddwy. Nid ydwyf fi ddim yn chwennych trin y ffordd hon o ymrefymmu gyd âg ammharch, se fu ac y mae drofti, wyr clodfawr am eu dysgeidiaeth: etto rhaid i mi addef, nad ellais i erioed weled y grym o honi. Yr ydwyf fi yn gwybod mai dyledswydd y llywodraethwr gwledig ydyw, nid yn unig cosbi drwgweithredoedd, eithr attal y cyflawniad o honynt; ac fel ag mai crediniaeth yn y bod o Dduw yn llywodraethu achosion y byd presenol, ac yn ordeinio stâd i ddyfod o wobr a chosp. ydyw un o'r moddion mwyaf nerthol i attal drygioni; ei ddyledswydd ef debygid, ar draul y wlad, ydyw darparu dysgawdwyr cyhoeddus o ryw grefydd; ac yn wir y mae pob gwlad yn y byd wedi gwneuthur y fath ddarparwch. Y mae cwestiwn er hynny, yn cyfodi yma—P'un ai dyledswydd y llywodraethwr ar draul y wladwriaeth ydyw darparu dysgawdwyr o un blaid o gristianogion, (o blegyd nid ydwy i'n awr yn son am lywodraeth paganaidd neu Fahometanaidd, ond yn cyfyngu fy ymofyniad at lywodraethwr cristianogol) neu ddysgawdwyr o bob plaid ag y byddo ei lywodraeth ef wedi ymrannu iddynt. Cwestiwn ydyw hwn, f'allai, ag nad all gael ei benderfynu yn hawdd gan y fawl a'i hystyrio yn bwyllog: nid oes le i mi, ar yr achlysur hwn, gymmeryd arnaf ei chwilio i'r gwaelod. Mi gaf fi yn hytrach ei chymmeryd fel egwyddor ganiattâol, y bydd i' foesau y gymdeithas gael eu diogelu yn well trwy sefydlu, ar draul y wlad, ddysgawdwyr o un blaid o gristianogion yn unig, na thrwy gyd-sefydlu dysgawdwyr o amrywiol bleidiau o gristianogion. Er hynny, nid allaf fi byth addef ei bod yn gyttunol â'r egwyddor ar ba un y ffurfiwyd cymdeithas wledig, nac yn fuddiol tu ag at gyrraedd y dibenion ag oedd gan ddynion mewn golwg wrth ffurfio'r fath gymdeithas, i'r rhai sy'n neillduo oddi wrth grefydd y llywodraethwr, fod o herwydd y gwahaniaeth hynny yn unig, yn ddarostyngedig i erledigaeth; y mae caud allan o swyddi gwledig yn erlidigaeth; nid erledigaeth y Chwil-lys na Smithfield yn wir ydyw; y mae yn wahanol mewn gradd, ond yn gyffelyb mewn rhyw. Yr wyf fi wedi ymrefymmu fy hun i'r synniadau yma yn y modd canlynol: Cosp am synniadau crefyddol sy yn erledigaeth, a drwg o un math a ofodir ar un trwy awdurdod y llywodraethwr, sydd yn gôsp. Fe all y drwg hwn niweidio gwr naill ag yn ei berfon, neu ryddid, neu feddiannau, neu enw da. Caud gwyr allan o swyddi trwy gyfraith, sydd ddrwg niweidiol i'w meddiannau a'u henwau da; i'w henw da trwy beri i'r wlad eu cyfrif yn ddinafyddion drwg neu yn ddeiliaid anffyddlon; i'w meddiannau trwy gymmeryd oddi wrthynt y posibilrwydd o gyrraedd y mownteision ag sy yn cydfyned a rhai swyddi gwledig. Y mownteision hyn, pa un ai cyfoeth, gallu, awdurdod neu anrhydedd yn benna f'o yn eu gwneud i synu ydynt o ryw werth; se all eu gwerth ymddangos yn wahanol i wahanol ddynion; etto gan eu bod o ryw werth, y posibilrwydd o'u cyrraedd sydd o ryw werth, a chymmeryd ymaith y posibil-



y posibl'rwydd hynny oddi wrth un dyn o herwydd ei grëfydd, fy yn erledigaeth. (b) Nid yw'r gyfraith, yn wir, yn caniatáu i bob dyn fod yn offeiriad, yn gyfreithiwr, neu yn physygywr; ond sail y gwaharddiad hwn sydd gwbl wahanol oddi wrth yr un fydd yn dëor gwyr rhinweddol a doniol, ac ar bob cyfrif yn gymmwys i gyflawni eu priodol ddyledswyddau rhag cymmeryd arnynt swyddi gwledig o blegyd eu tybiau crefyddol.

Ac nid yw y callineb o'u caead hwynt allan o swyddi gwledig ar gyfrif eu tybiau crefyddol, yn llai ammheûs nac uniondeb y melur. Y mae'r ymneillduwyr yn gorph lluosog yn Lloegr; ond ymaent wedi ymrannu i amrywiol bleidiau, ac mor wrthwynebol i'w gilydd ag y mae neb o honynt i'r eglwys. Os chwennychwch chwi gadw yr amrywiol enwau o ymneillduwyr ar wahan, chwi ddylech symmud oddi wrthynt bob achos i uno eu grym ynghyd; os chwennychwch chwi eu cymmysgu a chorph y dinasyddion eraill, dylech dynnu ymaith bob sail o wahaniaeth. Pe bawn i ymneillduwr o'r fath dynnaf, ac am anturio pob peth er mwyn cynnal anghydfurfiad, y drwg yr ymbiliwn i daera rhag ei ddigwydd, fyddai haelioni diragfarn y llywodraeth Frydanaidd yn adferu ymneillduwyr o bob enw i freintiau dinasyddion.

Pe ddywedir yn gyffredin, a chyd â gwirionedd, gobeithio bod eglwyswyr (er gall ambell un wahanu oddi wrth y corph) wedi dyfod yn fwy rhydd a diragfarn nac yr oeddynt tu ag at yr ymneillduwyr: Y mae mor wired, yr wyf yn ei goelo, bod yr ymneillduwyr wedi dyfod yn fwy rhydd a diragfarn nac yr oeddynt tu ag at eglwyswyr. Eithr pa amheuaeth benna' a fynwfer mewn perthynas i dymmherau ambell un ym mhlith eglwyswyr neu ymneillduwyr: y mae peth wedi bod, ac ni's dyddid peidio a'i goffa—Y mae gweddiau dros eglwys Loegr dan ei henw wedi cael eu gosod i fynu yng nghymmanta gyffredinol eglwys Scotland. Beth all fod yn fwy tebygol i sefydlu ac helaethu  
yr

(b) Gwrthddadl i'r ffordd hon o ymresymmu fydd wedi ymgynnyg i'm meddwl, ac nid oes arnaf fi ddim chwant ei chelu.—Y mae gan y penllywydd ymhob cymdeithas wledig, hawl i gymmeryd oddi wrth bob aelod neillduol o'r gymdeithas, unrhyw gyfran o'u meddiannau ag a farno 'fe yn angenrheidiol tu ag at ddwyn ymlaen y daioni cyffredin, a diogelu happusrwydd y wladwriaeth. Yr wyf yn credu nad yw yr egwyddor hon yn cael eu haddef gan bawb; y mae er hynny yn ymddangos yn gymmwys yn fy ngolwg i; os bydd i'r egwyddor hon gael ei haddef, oni chanlyn bod gan y penllywydd o'r lleaf yr un hawl i ddefnyddio, i'r un dibenion, y meddiannau ag allo ddigwydd i un deiliad, ar ei ddewisiad i ryw swyddi gwledig? Oni ddichon ef gyd â chyfiawnder ddywedyd wrth y cyfryw ddeiliaid?—Y mae y rhan fwyaf o'r gymdeithas wledig, o ba un yr ydych chwi yn aelodau, yn barnu y diogelir happusrwydd y wladwriaeth yn well trwy i chwi gael eich difuddio o'r elw ag fydd yn perthyn i rai swyddi, na thrwy i chwi ei feddu. Chwi, y rhan anamlaf, ydych o feddwl gwahanol; ac nid oes  
un

yr uniolaeth ymma, na diddymmu pob achlyfyr gwledig o ymran-  
niad? Nid maintioli y gorthrymder yw'r peth fydd yn gweithio  
ar feddyliau teimladwy, gymmaint a'r ysterviaeth o'u bod yn cael  
eu gorthrymmu oll. Oblegid bod yr ymneillduwyr yn gwbl hyf-  
pys o'u bod mor ffyddlon i drefn llywodraeth eu gwlad, ac wedi  
gwnenthur cymmaint ag un gorpholaeth arall o ddinafyddion, tu  
ag at ei chynnal, nid yn unig trwy adferu Siarls yr ail, eithr he-  
fyd trwy ddwyn i mewn y brenin William, o thrwy ofod teulu  
Hanover ar yr orsedd, a thrwy wrthwynebu y gwrthryfel yn y  
flwyddyn pumtheg ac yn y flwyddyn pump a deugain, y maent  
hwy yn barnu mae triniaeth galed ydyw iddynt hwy gael eu di-  
fuddio o freintiau ac y mae eraill yn fwynhau, oblegyd bod rhai  
dynion yn ddarostyngedig i ryw fredych difail, neu wedi eu me-  
ddiannu a hen ragfarn anfeddyginiaethol.

Camsyniad cyffredin mewn llywodraeth ydyw cadw cyfreithiau  
mewn grym, a defodau ymarfer: pan y byddo'r achosion  
o'u gosodiad wedi darfod. Y mae doethineb y llywodraeth wedi  
canfod y camsyniad hwn ar rai achosion, a chymmeryd cy-  
fleusdra i'w unioni. Y mae y Pabyddion, er ys talm, ac yn ddi-  
weddar hefyd, gyd a chymynwysder wedi cael prawf o'r doethineb  
hyn. Yr ymneillduwyr hefyd, fydd nid yn unig wedi cael eu  
gwaredu rhag cospedigaethau rhai cyfreithiau a wnawd yn eu her-  
byn yn nheyrnasiad Elizabeth a Siams y cyntaf, trwy yr Act o gyd-  
ymddygiad, (act of toleration.) Eithr eu gweinidogion a'u hyf-  
golfeistriaid a ryddhawd oddi wrth gospedigaethau amryw o  
ddeddfau Siarls yr ail, trwy ddeddf y senedd yn nheyrnasiad ei  
fawrhydi presennol. Y mae yn beth a haeddai gael ei sylwi, bod  
pob tirionwch a ddangoswyd iddynt gan yr eglwys, neu y llywod-  
raeth, wedi dosi eu hanfoddlonrwydd tu ag at bob un o'r ddwy:  
y maent wedi dyfod yn well dinafyddion yn ol profi mwy o ym-  
ddiried y llywodraeth; y maent wedi myned yn llai o ymneilldu-

un barnwr cyffredin rhyngoch i benderfynu p'un fydd ar y iawn. Y  
mae rhydd did i chwi wneuthur cymdeithas wledig arall—ond tra  
parhaoch chwi yn aelodau o hon, eich dyledswydd ydyw ymfodloni i  
farn y rhan amlaf. . . . Yr wrthddadl hon nid yw mor gadarn ag na's  
gellir dywedyd dim i'w gwanhau; nid yw hi ychwaith mor wanned  
ag na's gellir cynnwg dim i'w chynnal; yr ydwyf yn ei chyfrif yn ddi-  
gon, fy mod i wedi ei gosod allan yn ddiuedd ger bron y darllenydd.

Yr wyf i yn tybied nad yw'r dŵrnod ddim ymhell, pan y bydd i'r  
byn a wrthododd y parliament addef fel dyled o gyfiawnder i'r ym-  
neillduwyr, gael ei ganiatáu iddynt fel rhodd neu ffafr oddi wrth y  
wladwriaeth, ac fel gwyfl o gariad brawdol oddi wrth ryddhaeledd yr  
eglwys. Gwyr o gymmedrolder yn y cyfamfer (P'un ai eglwyswr  
neu ymneillduwyr a f'ont) a arferant eu hawdurdod, gobeithio, i  
ddosi yr haerllugrwydd i symmud ymaith y chwerwder, ac i oflegu y  
cyffroad ac fydd wedi anhappus gyfodi ym mynwesau llaweroedd o'r  
ddwy ochr.

wyr oddi wrth yr eglwys, er pan lleihaodd eu hofnau o erledigaeth eglwysig.

Yn yr hyn a lefarais ar yr achlysur presennol, nid wyf fi ddim yn cael fy nghyffroi gan unrhyw serch neillduol at yr ymneillduwyr; y mae gennyf fi gydnabyddiaeth â rhai, ond nid cyfrinach neillduol â neb o honynt. Nid wyf fi yn cael fy nghyffroi ychwaith gan serch dirgel at egwyddorion eglwysig yr ymneillduwyr; oblegyd yr ydwyf fi, oddi ar ddifrifol, a gobeithio, iawn ystyriaeth, yn hoffi—gweinidogaeth o amryw raddau dan esgobion yn hytrach na gweinidogaeth gyd-radd o henuriaid.—Yr arferiad o ffurf o weddi gyhoeddus yn hytrach na gweddi rydd o'r fynwes—tal sefydlog trwy'r gyfraith yn hytrach na rhoddion o ewyllys da i gynnal gweinidogion. Eithr fe'm cyffrowd i ddywedyd y pethau uchod gan barch diduedd at gyfiawnder, a chan lwyr ffeiddiad o gulni ac annioddefgarwch crefyddol o bob math. Y brenin Siarls, yn ei gyhoeddiad o Breda, a grybwyllai am rai gweinidogion dwysion dysgedig o'r Presbyterians a ddaethent atto ef yn Holand, y rhai a gafodd, medd ef, "Yn wyr llawn o fel dros heddych yr eglwys a'r wladwriaeth; heb fod yn elynion (fel y dodafid hwy "allan) nac i weinidogaeth esgobaethol, nac i hurf weddi gy—"hoeddus." Yr ydwyf fi yn credu yn fy nghydwybod, bod llawer o weinidogion yr ymneillduwyr yn cael eu cam-ddarlunio gymmaint i lywiawdwyr y deyrnas y dydd heddyw, a'u hynafiaid y pryd hynny i'r brenin Siarls. F'allai bod rhai o honynt yn anfodlon i sefydlu un eglwys mwy nai gilydd (hyd yn oed eu heglwys eu hunain,) ac mewn egwyddorion llywodraeth f'allai bod rhai o honynt yn gogwyddo tu ag at wladwriaeth yn hytrach nac unbennaeth gymmysgedig. Eithr yr ydwyf fi yn tybied nad yw gwyr o'r Egwyddorion hyn yn aml yn eu mysg, ac hi fyddai yn farn ehud, ddywedyd y byddai hyd yn oed y rhai'n ymrous i ofod eu hegwyddorion mewn ymarfer, a bodlon i beryglu y diogelweh personol ag y maent yn awr yn fwynhau, a'r cyfoeth ag y maent yn awr yn feddu, trwy arferu trais a gorcheft i wneuthur cyfnewidiad yn nhrefn llywodraeth yr eglwys na'r wladwriaeth.

Wrth draethu fy meddyliau fel hyn yn rhydd am yr anghfiawnder a'r annoethineb o gauad dynion allan o swyddi gwledig ar gyfrif eu fyniadau crefyddol, yr wyf fi ymhell o awgrymmu un math o gymmeradwyaeth o'r modd haerllwg ag y mae dysgybliaeth neu athrawiaeth ein heglwys sefydledig ni wedi cael eu gwrthwynebu gan neb: pob haerllugrwydd o wrthwynebiad neu ymddiffyniad, ar y fath achos, fydd arwydd o annioddefgarwch nen anewyllysgarwch i oddef i eraill farnu drostynt eu hunain. Pan b'o undodiaid a thrindodiaid, pan b'o eglwyswyr ac ymneillduwyr yn dywedyd yn ddrwg, ac yn meddwl yn waeth am eu gilydd, oblegyd eu gwahaniaeth mewn barn, se debygid eu bod yn edrych dros ben y prif-byngciau ym mha rai y maent oll yn cyttuno; ac wedi anghosio



anghofio eu bod oll yn gristianogion, a chanddynt oll yr un go-baith eu galwedigaeth—disgwyliad am fywyd tragwyddol, fel dawn Duw trwy Iesu Grist.

Y mae yn rhaid ei addef megis gwirionedd sylfaenol, ag fydd yn tarddu oddi wrth y cydraddiad ym mha un yr ydym ni oll yn sefyll i Grist ein Harglwydd cyffredin, nad all un gymdeithas o gristianogion pwy benna, neu pa mor hynod benna fyddo am eu hurddas, awdurdod, cyfoeth, rhifedi neu ddyfsg, feddu ar yr hawl leiaf mewn cyfiawnder, i awdurdodi ar, a chymmell eraill trwy fygwthion, gwradwyddiadau na chospedigaethan o un math, i uno neu gydymffurfio gyd â hwynt mewn addoliad. Yr ydych chi, ddylynt ddywedyd wrth bawb ag fydd yn ymneillduo oddi wrthynt, yr ydych chi mor rhydded a ninnau, nid ydym ni yn honni dim awdurdod i dra arglwyddiaethu ar eich ffydd chi, nid ydym ni i arglwyddiaethu ar etifeddiaeth Duw: ewch ac addolwch Greawdwr a Chynhaliwr y bydoedd yn eich ffordd eich hunain; nac arferwch fodrwy mewn priodas, na 'fferen-gras mewn addoliad cyhoedd, nac un sefyll-wedd bennodol wrth daerbyn y cymmun, na thadau a mamau bedydd pan bedyddier eich plant, na bedydd esgob pan ddelont i faintioli—Ond goddetwch i ninnau addoli Duw yn ein ffordd ein hunain; na feied y naill o honom ar y llall, eithr gan gynnal ewyllys da, arfer caeiddwch a chyfnewid cymmwynasau, bydded diogel gennym y bydd i'n hamrywiol wasanaeth yn y diwedd gael ei gymmeradwyo ganddo ef yr hwn ordeiniodd Duw yn farnwr i bawb, gyd â golwg ddi-dduedd ar uniondeb diben pob un o honom, a'r moddion a arferasom tu ag at gyrraedd gwybodaeth am y gwirionedd. Un o'r moddion goreu ag allwn ni arfer tu ag at gyrraedd y diben hyn, ydyw cadw ein meddyliau yn ddiragfarn, yn agored i ymresymmiad, ac yn rhydd oddi wrth pob gradd o furni tymmer ac ymadroddion, yn erbyn y rhai fo yn amrywio oddi wrthym ar un pwngc o athrawiaeth neu ddyfgybliaeth. Od ydwyf yn adnabod fy hun, y mae gennyf feddwl ac nad yw nac yn elynol i athrawiaethau sefydledig ar un llaw, nac wedi ymgyfylldu â hwynt ar y llaw arall, gyd â'r fath barch cibddall, a bod arna' i arfwyd eu chwilio. Yspryd rhydd i chwilio ystyr yr ysgrythurau a arferais i, ac a gynghorwn i chwithau arfer, wrth astudio. Ni ddylai'r yspryd hwn o un tu, ymddirywio i'r coegni gwrthgas o fod yn wahanol oddi wrth bawb eraill, fel pe na bai dim yn iawn ag a sefydlwyd, ac ni's dylai o'r tu arall, gael ei llefetheirio yn ei weithrediadau yn y fath fodd ag ofni ammau gwirionedd un peth a gadarnhawyd gan awdurdod y llywodraeth. Fe fu amser pan yr oedd ein hynafiaid yn Baganiaid, fe fu amser arall pan oeddynt yn Babyddion; a phe buasent yn dilyn athrawiaeth rhai dynion, sef, na ddylai cyfnewidiad gael ei wneuthur byth yn erthyglau eglwys sefydledig trwy'r gyfraith,—nyni ei hiliogaeth hwynt a allasem fod y dydd heddyw wrth fwydd gyd â'r derwyddon yn torri uchel-wydd



wydd oddi ar y deri, neu gyd â'r pabyddion yn traws-sylweddau  
cann a dwr i sylwedd Duw.

Y mae efengyl Crist wedi cael ei llygru gan ddichellion dynion;  
y mae hi wedi dioddef y llygriad hwn oddi ar yr oesoedd cyntaf  
hyd yr amseroedd presennol; ac fe debygid, nad oes dim dan rag-  
luniaeth Duw, yn debyccach i'w hadferu i'w phurdeb dechreuol  
na fel bwylllog ymosynwyr dysgedig a diduedd am y gwirionedd.  
Llywiawdwyr gwledig yn y cyffredin, ac drwg gennyf ei chwa-  
negu, gormod o eglwyswyr ydynt elynion i ymofyniad rhydd. (i)  
Egwyddor sylfaenol llawerodd o'r ddwy alwad ydyw, bod yn  
rhaid i'r grefydd a sefydlwyd mewn gwlad gael ei chadw a'i chyn-  
nal *er gwell ac er gwoneth*, ac y maent yn barod i enllybio ac i gospi  
pwy benna fyddo am ammau un o'i hathrawiaethau. Yr egwydd-  
or hon sy'n tarddu, o bosib, yn yr eglwyswr, oddi ar bryder o'r  
drygau ac allai ddod i mewn wrth sawdl cyfnewidiad, ac y mae  
hi yn tarddu, gyd a phob tebygolrwydd, yn y llywiawdwr gwle-  
dig, naill ag oddiar adnabyddiaeth ammherffaith o'r oruchwyliaeth  
grist'nogol, neu oddi ar gred y gall un ddull neu ffurf o grefydd  
atfed diben llywodraeth yn gyftal â'r llall; ac nad yw yr holl gre-  
fyddau eu gyd ond dysfais llywiawdwyr, i gynnorthwo gwendid, ac  
helaethu culni cyfreithiau dynol.

Tra byddo'r egwyddor hon yng nghalon un dyn, ymosyniad  
rhydd mewn achosion crefyddol a attalir, cyn belled ac y cyr-  
haeddo ei awdurdod ef; ac oni bydd i dymmer yr amseroedd  
oruwch lywodraethu tymmer y dyn, poen a cholbedigaethau a  
ddodir ar bawb, ac fydd, mewn cydwybod, yn gwahanu oddi  
wrth athrawiaethau y wladwriaeth.

Nid yw athrawiaethau dwyfole ein crefydd yn sefyll mewn diffyg  
o gynnorthwy cyfreithiau dynol i'w cynnal. Pan y byddo llyw-  
iawdwyr crist'nogol yn honni hawl i ddechongli rhannau tywyll o'r  
ysgrythur mewn ystyr bennodol, y maent yn halogi allor yr Ar-  
glwydd, er eu bod, f'allai, yn amcanu ei haddurno a'i hymddiffyn  
ac yn fynych yn fansteiddio cyfeiliorniad trwy awdurdod cyfreith-  
iau gwledig. Hanes yr eglwys, er ainser y sefydliad gwledig o  
honi, a r addedd fil o dyfion i wirionedd y sylwiad hwn. Chwiliwch  
benderfyniadau y cymmanfaoedd ag alwyd yng nghyd trwy aw-  
durdod ymerawdwyr neu frenhinoedd yn amrywiol barthau cred,  
oddi ar pencynghorfa Nice hyd ben cynghorfa Trent, a chwi wel-  
wch i lawerodd o'honynt sefydlu y fath athrawiaethau ac ym ni  
brotestaniaid yn gyfiif yn gyfeiliornadau erchyll. Chwiliwch  
gyffes ffydd yr amrywiol eglwysf protestanaidd ac fydd yn awr yn  
Ewrop, a chwi ellwch ganfod mewn llawerodd o'honynt y fath

(i) With wneuthur y sylwiad yma, nid oes gennyf fi ddim golwg  
ar bersonau neillduol, ac yr ydwyf fi yn credu ei fod yn perthyn mor  
lleied i lywiawdwyr ac eglwyswyr y wlad hon ag un wiad arall. Eithr  
hanes pob gwlad ymhob oes fydd yn profi y gwirionedd o hono.

amrywiaeth mewn athrawiaeth ac a bair i chwi ddymuno na bu-  
asai neb o honynt wedi honni iddynt eu hunain un rhan o'r an-  
ffaeledigaeth hynny ac a ommeddant i eglwys Rhufain.

Yn ddiweddaf, frodyr, chwi farnwch, f'allai mae eich dyled-  
swydd chwi ydyw, yr wyf fi yn sicr mae fy nyledswydd i ydyw,  
ceisio diogelu noddod Duw mewn byd arall, trwy danner efengyl  
ei Fab ef yn ei phurdeb yn y byd hwn; a phurdeb yr efengyl hon-  
no nid ellir ei ddysgu trwy un moddion gyftal a thrwy ymosyniad  
gostyngedig ac oneft i ystyr yr hyn a sgrifennwyd gan yr efangylwyr  
a'r apostolion, yn hytrach na'r hyd a draddodwyd gan Calân neu  
Arminius, gan Sabelius neu Sofinus.

Y Rheswm anwrthwynebol dros lawn Rydd-did crefyddol  
y cyfeirir atto tu dalen 6.

**L** Lywodraeth Ffrainge sydd wedi diddymmu *goddefiad*, (toleration) ac annioddefgarwch hefyd, ac wedi sefydlu cyffredinol hawl cydwybod mewn achosion crefyddol.

Goddefiad ac annioddefgarwch nid ydynt ddau beth groes i'w gilydd, ond y ddau wnech i'r un pen-arglwyddiaeth, mewn crefydd.—Y naill sy'n honni hawl i rwyfiro rhydd-did cydwybod, y llall i'w chaniattâu.—Y naill sydd gyffelyb i'r Pab wedi ei arfogi a thân a ffagodau, y llall ydyw y Pab yn gwerthu ac yn rhoddi maddeuant pechodau. Goddefiad o grefydd a welir yn amlyccach etto. Dyn trwy grefydd, nid addola ei hunan, ond ei Greawdwr; a'r rhydd-did cydwybod a gleimia, nid yw er ei wasanaeth ei hun, eithr gwafanaeth ei Dduw. Rhaid i ni, yn yr achos gen hynny, gymmervd i mewn y meddwl cyffylltedig o ddau fôd: sef, y dyn marwol sy'n talu, a'r Bôd anfarwol sy'n derbyn yr addoliad. Goddefiad neu ganniattâd o grefydd, gan hynny, sy'n taro ymlaen, nid rhwng dyn a dyn, na rhwng eglwys ac eglwys, na rhwng un enw o grefyddwyr a'r llall, eithr rhwng Duw a dyn; rhwng y bod ag sydd yn addoli a'r Bod ag addolir; ac wrth honni awdurdod i ganniattâu dyn i addoli, y mae yn rhyfygus gymmeryd arni i ganniattâu yr Hollalluog i dderbyn yr addoliad. Yn gymmwys megis ag y mae gwr wrth roddi cennad i fab syn'd i garu ei ferch, yn honni awdurdod i benderfynu a phwy y mae hi i ffarad. Pe dygid cynnyg i mewn i un parliament, dan yr enw o "Ael i ganniattâu neu roddi rhydd-did i'r Hollalluog dderbyn addoliad Iuddeu neu Fahometaniad, neu i wahardd yr Hollalluog ei dderbyn," pob dyn a arswydai ac a'i galwai yn gabledd. Y rhyfyg o ganniattâd mewn achosion crefyddol, a ymddangosai yn ei wir lun heb un gorchudd.—Eithr nid yw y rhyfyg ronyn llai o blegyd mai enw "dyn" yn unig sydd yn ymddangos yn y cyfreithiau; o herwydd y meddwl dauddyblyg o *addolydd* a'r *Bod* ag sy'n cael ei addoli, nid all byth gael ei ysgaru; mwy nac y gall y meddwl o wraig, gael ei gaead allan pan y byddom yn son am wr priod.—Pwy, gan hynny, ydwyd ti, lwch a llydw gwael! wrth bwy enw benna' i'th elwir, p'un ai brenin neu esgob, neu eglwys, neu wladwriaeth, neu barliament, neu un peth arall, a wthi dy ddich-weiethra dy hun i mewn rhwng enaid dyn a'i Greawdwr.—Gofala am dy neges dy hun; ac nac ymmhyrraeth ym matterion rhai eraill. Os nad yw ef yn credu y modd yr ydwyd ti yn credu, y mae'n eglur nad ydwyd ti yn credu y modd y mae ef yn credu, ac nid oes un awdurdod ddaearol i benderfynu rhyngoch.—

Mewn perthynas i bleidiau crefyddol, os gadewir i bob un far-  
nu am ei chrefydd ei hun, nid oes dim o'r fath beth a gau-grefydd  
yn

yn bod, eithr os cant farnu am grefyddau eu gilydd, nid oes dim o'r fath beth a chrefydd ag fy yn iawn.—Eithr crefydd ynddi ei hun, heb edrych ar bleidiau, fel ag y mae hi yn ymgysfrio oddi wrth holl deulu dynolryw at Wrthdrych dwyfol pob addoliad, ydyw dyn yn dwyn ffrwythau ei galon ger bron ei Wneuthurwr; ac er bod y ffrwythau hyn yn amrywio megis ffrwythau'r ddaear, teyrnged ddiolchgar a chywir pob un a dderbynir.—Os na wrthoddyff esgobion ysgyb ddegwm am mai nid mwdwl o wair ydyw, na mwdwl o wair am mai nid ysgyb ydyw, nac oen am nad yw nac yd na gwair; a all fod un rheswm da iddynt ddyweddy yn erbyn i'r Creawdwr dderbyn amrywiol anrhegion o ddefosiwn gan amrywiol bleidiau o grist'nogion.

## D I W E D D.